

РЕЧ УРЕДНИКА

Прошло је осам деценија од почетка Другог светског рата на просторима Југославије, државе која је пре скоро три деценије, по други пут нестала са историјске позорнице и геополитичке карте света. Рођена из ратног вихора Првог светског рата, као остварење романтичарске визије о националној држави три уједињена народа, прва, монархистичка Југославија је на почетку Другог светског рата, била поражена од спољних сила и распарчана. Из тог рата она је изашла обновљена и увећана као социјалистичка федерација, да би се дефинитивно урушила у низу крвавих сукоба који су се одиграли током грађанског рата 90-тих година прошлог века.

Наслеђе Другог светског рата, комплексно и вишеслојно као и сама држава, постало је темељ идентитета социјалистичке федерације. И док су победници градили своје представе догађаја, њихових узрока и последица; док су прослављали своје хероје и осуђивали њихове идеолошке противнике; селективно установљавали места ходочашћа, а прећуткивали или запостављали места страдања, промена глобалног, регионалног и националног политичког и друштвено-економског контекста наметнула је потребу преиспитивања социјализованог и институционализованог памћења, што је постало незаобилазан, пожељан и плодан изазов за нова истраживања и нова тумачења историјских догађаја и процеса.

У години јубилеја у којој обележавамо осам деценија од избијања Другог светског рата на простору Југославије, када готово и нема више живих учесника догађаја, прилика је и повод да се направи пресек трендова у обрађивању једне од најспорнијих тема у науци, популарним формама и уџбеницима. У Србији, као и у свету, последњих деценија се на нов начин обрађује Други светски рат, сарадња домаћих фактора са окупатором, ратни злочини, страдање, реторзија и револуционарна репресија после 1944. године. Сведоци смо превазилажења неких старих спорних места и интерпретација, али и формирања

нових о којима се међу историчарима али и у јавности води дијалог, унутар српске историографије, као и међу интелектуалцима у другим земљама у ближем и даљем окружењу. Све су ово поводи да се чује реч струке која није потпуно јединствена и једнозначна, да се укаже на неутемељеност извесних пређашњих парадигми и афирмишу нове историографске чињенице, интерпретације и перспективе, да се сачини преглед нове историјске фактографије и нових помака у нашим знањима, те сугеришу правци даљих трагања.

Тематски зборник радова „80 година од избијања Другог светског рата на простору Југославије и страдања града Крагујевца: нови помаци или ревизије историје“, представља плод сарадње Центра за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Крагујевцу и Института за новију историју Србије. Зборник који је пред читаоцима, представља један од резултата трајног програмског опредељења Института за новију историју Србије, које он носи и у свом називу, али се може посматрати и као део програмске стратегије Центра за научноистраживачки рад, да пружа допринос институционалном проучавању историјске науке, нарочито националне и завичајне историје и тиме надомести недостатак академског проучавања историјске науке на Универзитету у Крагујевцу. Овим зборником се путем представљања резултата најновијих истраживања посвећује дужна пажња страдању града Крагујевца 1941. године, граду који је постао својеврстан симбол страдања српског народа у Другом светском рату. Тиме се на подручју Шумадије подстичу нова истраживања мање познатих аспеката Другог светског рата као и њихова шира контекстуализација.

Зборник чине четири тематске целине: Ревизионизам, Геноцид и култура сећања, Под окупацијом и Међународни контекст. Кроз радове зборника провлачи се основна теза да су нови помаци и ревизија, у смислу перманентне провере, мењања или допуњавања постојећих историјских факата, као и њихове нове интерпретације, саставни и нужни део историографије, нарочито када је реч о 20. веку који је био заробљен идеолошким и политичким дискурсима. Зато се надамо да ће овај зборник пружити подстицај за нова, инвентивна истраживања бурног и недовољно истраженог периода Другог светског рата у локалном, националном и ширем, балканском контексту, као и развоју историографске мисли у целини.

Заслуга за објављивање овог зборника, поред аутора радова, припада и рецензентима: др Олги Манојловић Пинтар, др Кости Николићу и пуковнику др Далибору Денди. Поред њих, посебна заслуга припада академику Милошу Ђурану, управнику Центра за научноистраживачки рад, проф. др Ненаду Филиповићу, ректору Универзитета у Крагујевцу, др Милету Бјелајцу, директору Института за новију историју Србије, Граду Крагујевцу, као и Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије које је дало подршку објављивању овог зборника и овом приликом им се свесрдно захваљујемо.

Уредници

Др Дмитар Тасић

Лела Вујошевић